

Theologia moralis generalis.

Liber unicus.

Tractatus I.

De Actibus humanis eorumque moralitate.

Scriptores, qui optime de hac re scripserunt, inter alios habes: S. Th. I. II. q. 6—21, Vasquez in I. II. disp., Suarez in I. II. tract. 2, Billuart (*Summa St. Thom. 4*) de actib. hum. diss. 1—4, Reuter p. 1 n. 1—98, Theol. Wirceb. tom. 3a, Sporer in decal. p. 1 cap. 2 et 3, Bouquillon *theol. fundamentalis* lib. I., G. J. Walsh *tract. de actib. hum.* (Dublinii 1880).

Caput I.

Notio et divisio actuum humanorum.

I. *Actus humani* ii sunt, qui ab homine, ut homo est, procedunt. ¹ Specifica autem proprietas, qua homo ut homo distinguitur, est rationalitas, qua fit, ut ipse se possit regere ac determinare. Quapropter ii tantum actus humani vocantur, qui aut in rationali cognitione et appetentia consistunt, aut a tali cognitione et appetentia dependent; sunt autem illi omnes ac soli, qui a deliberata voluntate procedunt.

Non solam igitur cognitionem, sed simul rationalem appetendi facultatem nominavimus, quia hoc appetendi seu volendi motu nisus rationalis naturae completur, et quia sola deliberata actio, i. e. quae fiat a sciente et volente, secundum illum modum, qui homini ut homini proprius est, exercetur.

II. Alii vero actus, qui a deliberata voluntate non procedunt, sunt *actus hominis* quidem, sed non *humani* ¹, ut:

actus hominis somniantis, delirantis, ebrii: — qui fiunt ab homine deliberati actus tunc incapaci; — similiter etiam actus hominis plene distracti, actus quilibet indeliberati, qui etiam actus seu motus primo-primi vocantur, sive in sensitiva facultate, sive in voluntatis nisu natu-

¹ *Perfecte humani* illi actus dicuntur, qui tum quoad substantiam, tum quoad modum homini, ut homo est, conveniunt. Quoad substantiam conveniunt homini, qua homo est, omnes actus *perfecte rationales*, etiam intellectiones necessariae; ut vero quoad modum homini ut sic etiam conveniant, debent a libera voluntate procedere. Unde fit, ut ille quoque actus, qui, perfectissime quidem rationali naturae conveniat, sc. *amor beatificus* in finis nostri assecutione, tamen quia liber non est, imperfecte sit et dicatur humanus. Cf. Suarez tract. de ultimo fine hominis disp. 2 sect. 2 n. 7—9.

rali advertentiam rationis praeveniente, sive in necessaria objecti intellectualis perceptione et cognitione consistunt: — fiunt igitur ab homine, utut deliberati actus non impote, tamen hic et nunc per accidens ab usu suae potestatis impedito —; attamen illi actus primo-primi, quando post rationis advertentiam libere sustinentur vel continuantur, humani esse incipiunt.

2 III. Plenioris notitiae causa expedit varias *actuum humanorum divisiones* subnectere.

A. Secundum se, et ratione proximi principii distinguuntur:

1. Actus *interni* et *externi*: priores sunt, qui internis facultatibus consummantur et plane intra hominis animum manent; posteriores, qui usque ad exercitium externae alicujus facultatis progrediuntur, adeoque percipi per se ab aliis possunt.

2. Actus *eliciti* et *imperati* dicuntur relate ad certam aliquam facultatem, aut relate ad certum aliquod motivum, quod actui subest, ita ut *elicitus* dicatur actus relate ad intrinsecum principium, a quo immediate procedit, *imperatus* dicatur idem actus — si imperatus dici potest — relate ad eam facultatem vel id motivum, quo principium immediatum permovetur et ad eliciendum actum determinatur.

Sic actus fidei *elicitur* a ratione, *imperatur* a voluntate. Actus caritatis elicitor a voluntate, movente consideratione divinae perfectionis ut motivo immediato, imperari *potest* ab alio motivo, e. g. timoris. Actus autem externi, quatenus externi sunt, imo omnes actus, qui non sunt voluntatis, a voluntate sive pleno, sive imperfecto modo imperati sunt, *ut humani esse possint*. Imperfectum imperium voco quemlibet voluntatis consensum.

3. Actus *naturales* et *supernaturales* distinguuntur, prout solae naturales vires et naturales facultates sunt, quibus actus formentur, aut facultates naturales sub influxu divinae gratiae creaturae nullatenus debita.

B. Secundum relationem suam ad finem ultimum distinguuntur:

4. Actus *boni*, *mali*, *indifferentes*, prout cum ordine recti seu rationalis naturae concordant, discrepant, aut neutro modo se habent.

5. Actus *liciti* et *illiciti* fere idem dicunt, ac no. 4: sc. mali sunt illiciti, liciti boni et indifferentes: denominatio autem proxime sumitur a voluntate supremi legislatoris aut permittentis aut prohibentis.

6. Similiter secundum voluntatem supremi legislatoris distinguuntur actus *praecepti* (necessarii in ordine ad ultimum finem) et *liberi*: liberi autem possunt esse: tantum permitti, aut consulti, prout voluntas supremi legislatoris solummodo permittit seu non prohibet, aut cupit et consulit.

C. Ratione effectus distinguuntur:

7. Actus *meritorii* et *demeritorii*, prout illis secundum sanctionem legis consecutio aut boni alicujus competit per modum praemii, aut

mali per modum poenae. Supernaturale meritum distinguitur *condignum*, et *solummodo congruum*: de quo dogmatica consulenda est.

8. Actus *validi* et *invalidi* dicuntur secundum effectum juridicum et moralem, prout aut omnia adsunt, quae ad consequendum aliquem effectum requiruntur, aut, necessario aliquo elemento deficiente, actus effectum destituitur.

Caput II.

De Actibus humanis secundum interna principia.

Dictum est supra, actus, ut humani dici possint, ex cognitione et voluntate procedere debere, vel a voluntate, praevalente cognitione. Potissimum igitur momentum, quod considerationi nostrae subjicitur, est *voluntatis* exercitium: cognitio eatenus considerari debet, quatenus praerequiratur atque, ea deficiente vel decrescente, etiam voluntatis actus deficit aut mutatur.

Duplici articulo agemus 1. de voluntario ejusque conditione, 2. de voluntarii obstaculis.

Articulus I.

De voluntario ejusque conditione.

§ 1.

Voluntarii generalis explicatio et divisio.

I. *Voluntarium* dicitur id, quod a (deliberata) voluntate effective aliquo modo *pendet*: distinguitur a *volito*, quod vocant id quod utcumque voluntatis *objectum* sit.

Hinc voluntarium semper est aliquo modo volitum; nam a voluntate pendere ab eave causari nequit quidquam, in quod voluntas ut in objectum non aliquo modo feratur. — At non quodlibet volitum est voluntarium: voluntas enim in quam plurima nisu suo tendere potest, quae causare, producere minime possit. Quodcumque igitur desiderio, approbatione, complacentia voluntas amplectitur, *volitum* est; *voluntarium* soli voluntatis proprii actus vel eorum effectus.

II. Voluntarii distinctio multiplex magnam attentionem meretur: 4

1. Voluntarium *formaliter tale*, et *denominative tale*.

Prius in ipsos voluntatis actus cadit, qui nihil sunt nisi voluntas ex potentia in actum translata, ideoque recte *formaliter voluntarii* dicuntur. Sunt autem etiam ipsi actus voluntatis ejusdem voluntatis objectum, quum actus voluntatis virtualiter seipsum velit.

Denominative voluntarium omne illud est, quod *mediante voluntate* ab homine fit, adeoque tum actus aliarum facultatum sive internarum sive externarum, ad quos voluntas movit, tum effectus harum actionum, quos voluntas, sive positive sive negative, amplexa est. Ita v. g. actus